

گفت‌و‌گوی اختصاصی با یوری کوزوبو‌کین

کارتونیست برجسته اوکراینی

در خانه خودم اینقدر معروف نیستم

◀ کیوان زیرک‌ری

– شما صرفاً در نمایشگاه‌ها شرکت می‌کنید یا در نشریات و روزنامه‌ها هم فعالیت؟
گوبا: بیشترین جایزه بین‌المللی را در دنیا شما برده‌اید؟ البته اگر من می‌خواستم با پول کارهای نمایشگاهی‌ام زندگی کنم، خودتان می‌دانید که امکان‌پذیر نمی‌بود چراکه بسیاری از جوایزی که موفق به کسب آن در طول این سال‌ها شده‌ام هنوز به دستم نرسیده به عنوان مثال در یکی از مسابقاتی که چند سال قبل در ایران با عنوان اوباش‌گری در فوتبال (هولیکانیسم) برگزار شد من هم شرکت داشتم و بعد خبری به دستم رسید که در آن نمایشگاه برگزیده شدم ولی تا اینکه به ایران برسم هیچ خبری از آن نشد تا زمانی که به ایران رسیدم و دوست خوبم آقای کریم‌زاده به من خبر داد این مدال را به دستم می‌رساند. ۳۰۰ جایزه بین‌المللی تاکنون برده‌ام، ولی حدود صد تای آن را با وجود اینکه خبر برگزیده شدنش را دریافت کردم اصلاً به دستم نرسیده است. اگر چه مجلاتی هستند که کارهای من را چاپ می‌کنند ولی آنها هم بیشتر از کارهای نمایشگاهی من یکسری را انتخاب می‌کنند و پولی می‌دهند تا بتوانند از آنها استفاده کنند ولی آن گونه که بخواهم با یک سردبیر در ارتباط باشم، نیست چون می‌خواهم راحت و آزاد برای خودم کار کنم. خیلی از دوستانم هستند که توی تحریریه کار می‌کنند و پول‌های خوبی هم گیرشان می‌آید ولی برای من ایده‌آل نیست. که بخواهم با سفارش کار بگیرم.

– بهترین جایگاه برای ارائه کاریکاتور از نظر شما چیست؟ نمایشگاه‌ها، مطبوعات یا رسانه‌های تصویری؟

به نظر من فرستادن کارها برای جشنواره‌ها می‌تواند بهتر باشد چون ما کاریکاتوریست‌ها برای مردم جهان کار می‌کنیم و وقتی کارهایمان را به یک فستیوال جهانی می‌فرستیم، طبیعی است مردم آن کشور را می‌توانیم با کار خودمان آشنا کنیم. یک بار پیش یکی از دوستانم به اسم آقای ویکتور باگارد رفته بودم (ایشان یکی از کاریکاتوریست‌های مطرح سن‌پترزبورگ است و شاید بیش از ۱۵ سال است که در نمایشگاه‌ها شرکت نمی‌کند) ایشان یکی از کارهایم را به من نشان داد و گفت این کار تو خیلی برای من جالب است. از او پرسیدم ویکتور تو این کار را ندیدی؟ تا به حال در سه یا چهار نمایشگاه خارجی چاپ شده. می‌خواهم بگویم چنین چیزی هم می‌تواند اتفاقی بیفتد یعنی با اینکه دوست

کُش‌لُکُ

کارتونیست فوتبالیست

مروری بر کارتون‌های فوتبالی موردیلو

یک دروازه‌بان به همراه یک تیر دروازه روی بام یک ساختمان بلند چندین طبقه منتظر است تا یک بازیکن به همراه توپ فوتبال از روی پشت‌بام ساختمان بلند دیگری به سوی دروازه شلیک کند. این همه صحنه کارتونی است از موردیلو؛ کارتونیستی که در بونئوس/ایرس آرژانتین متولد شده است.

او عاشق «فوتبال» است: «فوتبال از سوررئالیستی‌ترین بازی‌هایی است که من می‌شناسم؛ یک توپ و هزار کشمکش برای چشم تماشاگران. عقیده دارم در مسابقه فوتبال هر حادثه‌ای می‌تواند روی دهد و تصور می‌کنم خودم در میان آن هستم.» این علاقه عجیب موردیلو به «فوتبال» است که سبب شده بخش قابل توجهی از آثار کارتونی او به موضوع فوتبال اختصاص یابد. وی که سال ۱۹۳۲ همزمان با سمیه (کارتونیست فرانسوی) و کینو (کارتونیست آرژانتینی) متولد شده است، خالق شوخ‌طبعانه‌ترین آثار کاریکاتور دوران ماست.

موردیلو به گفته خود: ۲۰سالگی فهمید که نباید غمگین باشد و همین نکته است که آثار او را سرشار از لیخند و هیجان کرده است. وی برای ایجاد وحدتی مثال‌زدنی در محتوا و فرم، شیوه‌ای را برای اجرای کارتون‌هایش برگزیده است که این روح شوخ‌طبعانه را به بهترین شیوه بیان می‌کند؛ خطوطی منحنی و دوار به همراه شخصیتی فانتزی که در غالب آثار او خودنمایی می‌کند.

اما این شخصیت فانتزی در بسیاری از صحنه‌ها در قالب فوتبالیستی علاقه‌مند با عاشق فوتبال ظاهر می‌شود؛ آنجا که در قامت یک دروازه‌بان در انتظار شلیک رقیب از نقطه پنالتی است و پس از شلیک

سال پنجم ■ شماره ۱۱۱۴ ■ سه‌شنبه ۲۵ آبان ۱۳۸۹

در جریان برگزاری دوسالانه هفتم کاریکاتور تهران در سال ۱۳۸۴، یوری کوزوبو‌کین کاریکاتوریست برجسته اوکراینی به عنوان داور مدعو به کشورمان سفر کردند، فرصتی پیش آمد تا وی را در لابی هتل لاله ببینیم و پای سکوتش بنشینیم! حقیقت این است که تا از سوالی نشود، به طور قطع او آغازکننده صحبت نخواهد بود. پس، از او پرسیدیم. زحمت ترجمه این گفت‌وگو هم با آقای بهزاد ریاضی بود که از ایشان هم تشکر می‌کنیم.

چیست؟

من بسیاری از کاریکاتوریست‌های مشهور اتحاد

خانهِ خودم اینقدر معروف نیستم.

– **غیر از کاریکاتور به چه کار دیگری علاقه‌مند هستید؟**

من آدمی هستم از نسل گذشته. به همین خاطر مطالعه را خیلی دوست دارم و به اینترنت زیاد علاقه ندارم و تلویزیون هم فقط بعضی اوقات نگاه می‌کنم آن هم برای دیدن برنامه‌های ورزشی خصوصاً بسکتبال.

– **به اعتقاد شما بهترین راه برای ورود به دنیای کاریکاتور و کاریکاتوریست شدن**

یوری کوزوبو‌کین

کارتون‌لُند ۱۵

کارتون‌لُند ۱۵

یوری کوزوبو‌کین متولد سال ۱۹۵۰ روسیه، فارغ‌التحصیل رشته مهندسی هوافضاست. وی از سال ۱۹۷۶ به عنوان کاریکاتوریست، کار حرفه‌ای خود را از مطبوعات آغاز کرد. او در حال حاضر به عنوان کاریکاتوریست آزاد در اوکراین فعالیت دارد. کوزوبو‌کین رکورددار دریافت جوایز از مسابقات بین‌المللی دنیاست و بیش از ۳۰۰ جایزه جهانی در کارنامه خود دارد. او در فستیوال‌های متعددی نیز به عنوان داور حضور داشته است.

کارتون‌لُند ۱۵

مثال آقای زلاتکوفسکی دکترای فیزیک دارد. من در هیچ کجا و هیچ گاه در ارتباط با کاریکاتور به صورت تخصصی چیزی یاد نگرفتم و کاملاً به صورت غریزی وارد این رشته شدم. این حتی از کارهای خودم هم مشهود است.

– **چرا تمامی کارهای شما مربع است؟**

این به زمان جوانی‌ام برمی‌گردد. در آن زمان یک مقوای مخصوصی بود که روی آن کار می‌کردم. دیدم که باصرفه‌ترین حالتی که باعث می‌شد کاغذ هم اضافه نیاید، این بود که مقوا را به شش اندازه مساوی قسمت کنم. این طوری کاغذ اضافه نمی‌آمد.

–**دوست‌داشتنی‌ترین کاریکاتورتان از نظر خودتان کدام است؟**

مجموعه کارهایم را دوست دارم. اما یکی از آنها کار مورد علاقه من است. البته سخت است که آن را توضیح دهم و امیدوارم شما آن را دیده باشید. موضوعش این است که یک آدم بیچاره و خیابانی است که در خیابان ایستاده و پنجره‌ای هم در پشت سرش قرار دارد.

– **کشورهایی که از اتحاد جماهیر شوروی منشعب شده‌اند، صاحب کاریکاتورند و اکثراً نگاهشان به موضوعات، نگاه کمیک نیست. نگاه تلخ است و طنز سیاه. چه عواملی باعث شده آنها این مقدار در کاریکاتور رشد کنند و به مسائل عمدتاً تلخ گرایش پیدا کنند؟**

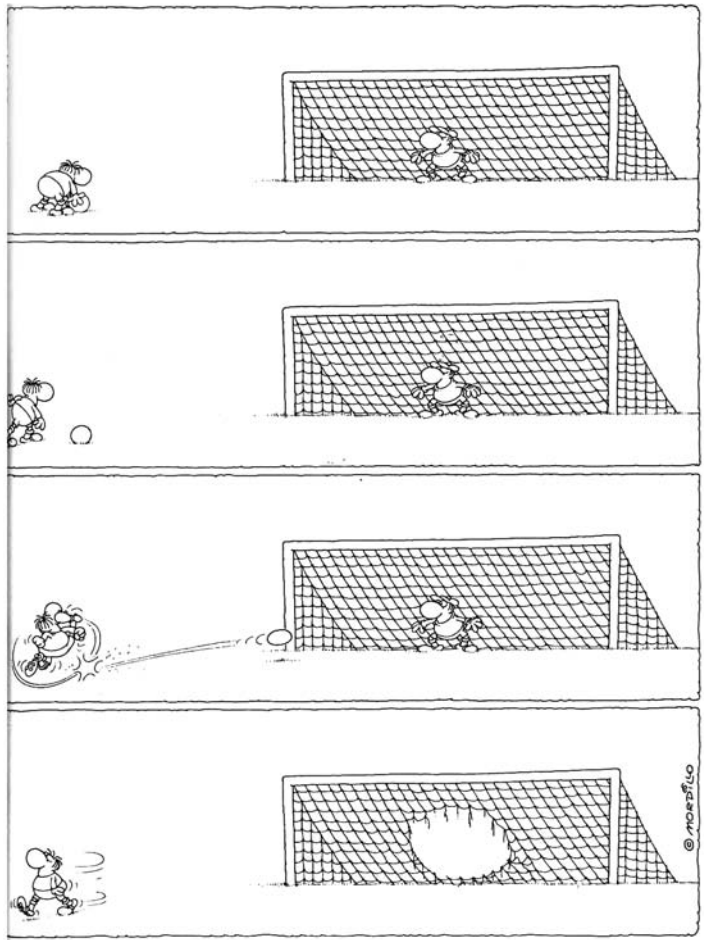
در وهله اول به خاطر نوع حکومتی بوده که بالای سرشان بوده. هر کدام از این کاریکاتوریست‌ها یکسری سیاهی، تلخی و تبعیض را دیدند و الان که برایشان فرصت پیش آمده، این آثار را ارائه می‌کنند.

– **وضعیت کاریکاتوریست‌ها در کشور خودتان چگونه است؟**

کاریکاتوریست‌هایی که از اوکراین رفته‌اند، خیلی وضعیت‌شان خوب شده و برای من هم دعوتنامه‌هایی آمد ولی مایل نبودم برای اینکه وضعم بهتر بشود، بروم در کشور دیگری کار کنم. من اصلیتم روسی است و حتی خانواده من هم که در روسیه هستند، به من می‌گویند بروم و در روسیه کاریکاتور بکشم ولی خب زندگی من در کی‌یف شکل گرفته و به همین خاطر نمی‌توانم به آنجا بروم با وجود اینکه درآمد کاریکاتوریست‌هایی که در روسیه هستند، با آنهایی که در کی‌یف فعالیتند، قابل مقایسه نیست. الان یاد خاطره‌ای افتادم. یک دوستی داشتم به نام آندره بیلزوک که از کاریکاتوریست‌های اوکراینی که به مسکو رفت و یک مدت کار کرد و آنقدر وضعش خوب شد که الان یک رستوران خیلی شیک در مرکز مسکو دارد که تمام این رستوران را با کاریکاتور پر کرده. یک بار که در روسیه بودم مرا دعوت کرد و گفت برای صرف غذا به رستورانش بروم. یک روز رفتم و قبل از صرف غذا به دستشویی رستورانش رفتم و دیدم که دور تا دورم پر از کاریکاتور است! کسی که به آنجا می‌رود، با نگاه کردن به آنها سرگرم می‌شود.

- هادی حدیدی
-

کارتون‌لُند ۱۵

توپ را به تور دروازه مدافع می‌نشانند. اکثر کاریکاتورهای فوتبالی موردیلو مانند فیلم‌های کوتاهی هستند که بیننده را به سرعت به دنبال خود می‌کشانند. شاید این دلیل است که قریب به اتفاق آنها به شکلی چندصحنه‌ای یا کمیک‌استریپ خلق شده‌اند.

موردیلو شوخی با مخاطب را به عنوان اولین هدف در نظر می‌گیرد.

شما ببینید در کاریکاتوری که یک مرد تنها در قله کوهی نشسته و به روبرو و خیره شده است. در صحنه بعد توپ فوتبالی با سرعت به سمت او می‌آید. او به سمت جلو خم می‌شود و در صحنه آخر با خوش‌شانسی از او عبور می‌کند. حالاتی که موردیلو آفریده است خنده‌دار و شاید مضحک به نظر برسند و شاید خنده‌ای گذرا بر لبان بیننده بنشانند: «شوخی و حرف‌های خنده‌او سبب سرگرمی من است و برایم امکان ارتباط با دیگران را فراهم می‌سازد. نمی‌خواهم در این مورد برخورد ساده‌ای داشته باشم اما شوخی برایم به منزله یک زبان است و ترسیم اشکال در واقع نوعی نگارش به این زبان است، نگارشی بی‌کلمات.»^۱

همین جهان‌بینی است که به نظر می‌آورد کارتون‌های موردیلو غالباً شوخی‌هایی تصویری‌اند تا تصاویری تحلیلی و تفکربرانگیز. موردیلو برای انسجام معنا و فرم همواره از خطوط ساده و از رنگهای خلاصه‌شده استفاده می‌کند به طوری که در نگاه اول شاید هرکسی تصور کند می‌تواند به جای وی خالق چنین اثری باشد در حالی که آثار او سهل و ممتنع‌اند.

برج ایفل را در نظر بگیرید که با ساختاری مدرن به شکل فوتبالیستی درآمد که در حال شلیک توپ فوتبال به سمت دروازه‌ای تاریخی است! یا فوتبالیستی که با ضربه‌ای شعبده‌گونه در مقابل مدافعات حریف،

- ↑ مصاحبه با نشریه اولیس ۲۰۰۰
- ↑ همان

کُش‌لُکُ

حسن فریزی‌زاده

خنده‌های بلوک شرق

کاریکاتور امروز جهان شاهد دوشاخه شدن خود به قالب «کاریکاتورهای مفهومی» و «کاریکاتورهای فکاهی» است. هرچند اساس هر دو قالب به انتقاد از وضعیت موجود در بخش‌های سیاسی، اجتماعی و اقتصادی ختم می‌شود، اما این‌گونه احساس می‌شود که دومی، به مراتب در جذب مخاطب عام موفق‌تر جلوه کرده است، و اولی در تاثیرگذاری.

شاید نسلی که امروز در کشورهای در حال توسعه و چه‌بسا کشورهای پیشرفته می‌زید، خسته از بحران و استرس‌های ناشی از عملکرد سیاستمدارانش در پی گذراندن لحظاتی است که حتی‌المقدور شاد و بی‌دغدغه باشد، و او را – حتی برای لحظه‌ای کوتاه هم شده- از گرداب معضلات برهاند. نمونه این وضعیت را می‌توان در روسیه امروز و کشورهای منشعب از اتحاد جماهیر شوروی یافت؛ کشورهایی که می‌رفتند تا تکیه‌شان بر برتری جامعه و سود همگانی باشد و امروز در حال گذار از این ایده‌آل هستند.

۱۰سال و اندی پیش، کتابی به دستم رسید با عنوان «از شوخی گذشته!»^۱ که سرشار بود از طنز و قلم‌پردازی‌های هتاک و معترض و در عین حال آرمانگرایانه سوسیالیستی، که توسط تعدادی از طراحان کاریکاتور روس خلق شده بودند. امروز همان طراحان معترض و کارهایشان را کم و بیش سراغ دارم اما دیگر از آن کاریکاتورهای تند و گزنده خبری نیست.هم‌اکنون نیز می‌توان در آثار زلاتکوفسکی، تونین، اسمیرنف، استارازوک و سایرین، موضوعاتی نظیر رشوه‌خواری، فحشا، فسادهای اداری، فقر و سایر ناهنجاری‌ها را دید، اما لحن، دیگر آن لحن همراه با عصبیت نیست. بگذریم از سوزهایی که کارتونیست‌های اروپایی در اوج مسرت و برای مخاطبی که هم و غمش لذت بردن بیشتر از امکانات و شرایطی است که در اختیارش قرار داده شده است، به تصویر می‌کشند و امور انتقاد از سیاستمداران را به احزاب سیاسی‌شان می‌سپارند. اما کشورهای بلوک شرق همچنان با معضلات دست و پنجه نرم می‌کنند، و هنرمندانش نمی‌توانند آنها را منعکس نکنند، اما گویی شکل بیان را تغییر داده‌اند.

یکی از این کشورها با جمعیتی نزدیک به ۴۸ میلیون نفر در ۶۰۴ هزار کیلومتر مساحت کشور اوکراین است، و بدون شک یکی از نام‌آشنا‌ترین کارتونیست‌هایش یوری کوزوبو‌کین^۲ است. وی متعلق به کشوری است که دستخوش تغییرات بسیاری بوده و هست.

ناسیاسانی‌های امروز جامعه‌ای که کوزوبو‌کین در بطن آن گذران عمر

می‌کند را می‌توان با مرور تکتک آثارش به دست آورد. او قرچه‌ای شگرف در بیان رفتارهای معیوب اجتماعش با زبان «کاریکاتورهای خنده‌دار»^۳ دارد. هر چند عمده فعالیتش به حضور در فستیوال‌های جهانی کاریکاتور ختم می‌شود- و گویی این‌گونه هم می‌پسندد- اما از انعکاس ناسازگاری و بی‌زاری‌اش از وضعیت اجتماعی موجود، در قالب همان کاریکاتورهای به اصطلاح نمایشگاهی در نمی‌ماند.

جالب است بدانیم که او به واسطه همین آثار- و براساس نظرسنجی سال ۱۹۹۴ نشریه ویتی ورلد^۴- به رتبه ششم در بخش خالق کاریکاتورهای خنده‌دار جهان نائل می‌شود. کوزوبو‌کین، استاد کشف سوزه‌های ناب طنزآمیز از دل موضوعات کلیشه‌ای است. نگاه او در کنار هم‌قطارانش در جهان بدیع‌تر می‌ماند، و شاید به سبب همین نگاه ویژه، صدها جایزه بین‌المللی را به نام خود ثبت کرده است. به مثالی مستند از مسایقهٔ جهانی کاریکاتور فوتبال^۵ که با موضوع «وباشگری» برگزار شد، بسنده می‌کنم: عمده کارهای رسیده از سراسر جهان، به طور مستقیم نشانگر تصویری خشن از اوباشانی بودند که مشغول خرابکاری در زمین فوتبال یا جایگاه تماشاگران هستند، در صورتی که طرح کوزوبو‌کین (که مقام نخست این مسابقه را از آن خود کرد) تندیس یادبود «داور»ی را در وسط زمین چمن نشان می‌داد که احیاناً در ثانیه‌های پایانی عمرش، کارت قرمزی را نثار یک بازیکن خاطی کرده بود! به همین سادگی.

درک عمیق و نگاهی نو به موضوعات نمایشگاه‌ها، تنها ویژگی کوزوبو‌کین نیست، چرا که او ایده‌هایش را نیز در شکلی جذاب ارائه می‌کند. پرسوناژهای غالباً کودن با اندامی تقریباً چاق و قد کوتاه، چشم‌های میوه‌ت و دماغ‌های گوستالد نشسته در صورتی گرد با سری بی‌مو، ترکیب‌بندی‌های ساده در قطع مربع، نشانند کنتراست‌های خاکستری در کنار هم و ایجاد بافت توسط هاشورهای همسو؛ دیگر شناسنامه کاری او شده است و همین امر باعث شده که امروز، پای کارهایش را امضا نکنند.

تفاوت کاریکاتورهای سیاه و سفید و رنگی‌اش، تنها در مایه-رنگی است که در زیر هاشورهای ماهرانه‌اش پنهان می‌کند. او رنگ را بر حسب اتمسفر موجود در فستیوال‌های جهانی کاریکاتور در کارهایش می‌نشانند، اما از این الزام ناراضی نیست. او این بستر را برای ارائه آثارش برگزیده است، چراکه دوست دارد صدایش به اقصی نقاط جهان برسد.

کاریکاتورهای کوزوبو‌کین ما را می‌خندانند، اما فراموش نکنیم خالق‌شان در کشوری رشد کرده که سرد و گرم‌های بسیاری به خود دیده است.

پی‌نوشت‌ها:
۱- Joking Aside- چاپ مسکو ۱۹۹۰

2-Jurij Kosobukin
3-Gag Cartoons

۴- Witty World - چاپ امریکا
۵- ۱۳۷۸ تهران